

BACHELOROPPGAVE

«Du och jag, Alfred»

En oppgave om barn med utagerende atferd og barnehagen som en arena for mestring

av

107

Silje Dahle

«You and me, Alfred»

A paper on children with behavior disorders and the kindergarten as a coping arena

Barnehagelærerutdanning

BLU3-1006

Januar 2016

Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen i Sogn og Fjordane tillatelse til å publisere oppgaven «Du och jag, Alfred» i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere. Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse.

Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Ved gruppeinnlevering må alle i gruppa samtykke i avtalen.

Fyll inn kandidatnummer og navn og sett kryss:

107, Silje Dahle

JA NEI

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	5
1.1. Problemstilling.....	5
1.2. Hypotese.....	5
2. Teori.....	6
2.1. Utagerende atferd.....	6
2.2. Mestring.....	7
2.3. Sosial kompetanse.....	7
2.4. Selvbilde.....	8
2.5. Personalet sin rolle.....	8
3. Forskningsdesign og metode.....	10
3.1. Valg av metode.....	10
3.2. Pilotstudiet.....	11
3.3. Informanter.....	11
3.4. Datainnsamling.....	12
3.5. Validitet/reliabilitet.....	12
3.6. Analyse og bearbeiding av data.....	13
3.7. Etske hensyn.....	13
4. Empiri.....	14
4.1. Utagerende atferd og mestring.....	14
4.2. Situasjoner med synlig utagerende atferd.....	15
4.3. Situasjoner med lite utagerende atferd.....	15
4.4. Vennskap.....	16
4.5. Personalet sin håndtering av barn med utagerende atferd.....	16
4.6. Framtidsrettet arbeid for barn med utagerende atferd.....	17
5. Drøfting.....	18
5.1. Utagerende atferd og mestring.....	18
5.2. Situasjoner med synlig og lite synlig utagerende atferd.....	18
5.3. Vennskap.....	19
5.4. Personalet sin opplevelse og håndtering av barn med utagerende atferd.....	20
5.5. Pedagogenes syn om framtidsrettet arbeid.....	21
6. Avslutning.....	21
Litteraturliste.....	24
Vedlegg.....	25

Vedlegg 1: Intervjuguide	25
Vedlegg 2: Samtykkeskjema	27

1. Innledning

Temaet jeg har valgt for min bacheloroppgave er barn med atferdsvansker. Dette temaet har jeg valgt på bakgrunn av jobberfaringer og praksiserfaringer. Ute i praksis har jeg sett flere barn som har en såkalt utagerende atferd. Noen kaller disse barna for «problembarn», «utfordrende barn» eller «krevende barn». Dette er barn som ofte trenger det lille ekstra, som noen ganger er de som trenger en voksen som ønsker å lytte og se igjennom deres atferd. Jeg har selv opplevd barn som har utagert i sinne og i fysisk vold mot voksne og dette er noe jeg synes har vært vanskelig å møte. Hvordan skal jeg møte disse barna og hva gjør jeg i slike situasjoner? For å få svar på dette ville jeg tilegne meg mer kompetanse rundt barn med atferdsvansker. I denne oppgaven velger jeg ikke å gå inn på noen diagnose, men velger å se på utagerende atferd, som atferd som kommer til uttrykk gjennom sinne, aggresjon, krangling og fysisk utagering i form av vold. På bakgrunn av mine erfaringer ser jeg at dette er barn som ofte blir møtt av personale som irettesetter dem, tar dem med ut eller som hever stemmen til dem. Dette har jeg lagt merke til ute i praksis og som har fått meg til å tenke. Hjelper det å irettesette barn med utagerende atferd? Hva tjener disse barna på å bli irettesatt og mast på?

1.1. Problemstilling

I min oppgave har jeg derfor valgt å belyse dette temaet og prøve å finne ut hvordan barn med utagerende atferd har det i barnehagen, og om de opplever å mestre noe i hverdagen. Eller er det slik at de kun blir sett på som et problem og dermed får lav selvfølelse? Med dette som bakgrunn har jeg valgt følgende problemstilling:

«Hvordan kan barn med utagerende atferd oppleve mestring i barnehagen?»

Jeg velger ikke å gå inn på familiebakgrunn og familieforhold i denne oppgaven, selv om dette kan være faktorer for utagerende atferd. Hovedtyngden min vil ligge på barnehagen og hvordan disse barna opplever sin hverdag der. Videre vil jeg ha fokus på personalet sin rolle gjennom oppgaven, da personalet har stor betydning for barnas barnehagehverdag. Jeg velger å se på de store barna, altså i alderen 5-6 år.

1.2. Hypotese

Med denne oppgaven vil jeg finne ut hvordan barn med utagerende atferd kan oppleve mestring i barnehagen. Med mestring tenker jeg hvordan barn kan håndtere de utfordringene de står overfor på en god måte, slik at de får økt selvbilde og selvfølelse. Hvordan arbeider personalet for at barna skal oppleve mestring i hverdagen? Når jeg valgte problemstillingen, hadde jeg i forkant noen hypoteser knyttet til mitt tema. De tankene jeg hadde gjort meg rundt temaet, var at barn med utagerende atferd var barn som stort sett opplevde å bli irettesatt og mast på, i stedet for å bli møtt av et personale som tok seg tid til å samtale med barnet. Videre tenkte jeg at den utagerende

atferden kommer minst til syne ute, og er mest fremtredende inne hvor det er mye stillesittende aktiviteter. Dette er tanker jeg har gjort meg på bakgrunn av erfaring og egne observasjoner i praksis.

2. Teori

I denne delen av oppgaven vil jeg ta for meg teori som omhandler mitt tema. Først skal jeg gjøre greie for utagerende atferd og definere hva som ligger i dette ordet. Videre skal jeg komme inn på mestring hvor jeg først skal avklare hva som ligger i definisjonen, før jeg tar for meg sosial kompetanse. I løpet av denne delen skal jeg komme inn på Aaron Antonovsky sin teori om salutogenese og Lev Vygotskys teori om proksimal utviklingszone. Deretter skal jeg ta for meg selvbildet og her komme inn på sosial kompetanse, Georg H. Mead sin spillteori, impulsivitet og selvregulering. Til sist skal jeg komme inn på personalet sin rolle og hvordan personalet kan oppleve møtet med utfordrende barn og hvordan de kan jobbe for å øke barnas mestringsevne.

2.1. Utagerende atferd

Det kan være en utfordring å definere hva det vil si å ha en utagerende atferd, da det finnes ulike oppfatninger av hva dette vil si. Nordahl, Sørlige, Manger & Tveit (2005, s. 31) bruker ordet atferdsproblemer og sier vi har med problematferd å gjøre når atferden er omfattende, utvikler seg over tid, hemmer barnets utvikling og vekst, og den er til betydelig plage for andre. Ved at atferden er til betydelig plage for andre, forteller dette at denne atferden også dreier seg om sosiale vansker. Dette er vansker som utspiller seg i en sosial kontekst. Vedeler (2007, s. 107) sier at den ene typen for sosiale og emosjonelle vansker, kjennetegnes ved impulsatferd, hyperaktivitet, sosial konflikt, asosialitet eller voldelig atferd. Et barn med utagerende atferd kan altså ha både sosiale og emosjonelle vansker. «Sosiale og emosjonelle atferdsproblemer kan føre til vansker med å regulere følelser og oppmerksomhet, noe som er forbundet med aggresjon, utagering, uro, engstelse og tristhet» (Ogden 2015, s. 67). Vedeler (2007, s. 107) sier at problemer med å innrette seg etter normer og regler er et karakteristisk trekk ved barn med utagerende atferd. I barnehagesammenheng vil dette si at barn med utagerende atferd, har vansker med å følge regler og normer, og vil helst unngå å bli styrt av personalet.

Barn med atferdsvansker strever med å fungere sammen med jevnaldrende, særlig i utetid og ustrukturerte aktiviteter. De misforstår emosjonelle og sosiale signaler, innretter seg ikke etter regler for lek, er ikke villige til å dele og så videre, noe som raskt fører til konflikter og avvising fra godt fungerende jevnaldrende. (Drugli, 2013, s. 137)

Videre hevder Vedeler (2007, s. 107) at utagerende atferd også handler om konsentrasjonsvansker, samspillvansker og at barna blir beskyldt for å ødelegge under aktiviteter og lek.

2.2. Mestring

Ifølge Vedeler (2007, s. 22) handler mestring om at man takler de vanskelige situasjonene man møter. Det handler om hvordan man takler de utfordringene man står overfor og hvilke ressurser man selv har, i tillegg til hvilke ressurser som finnes i omgivelsene rundt og i samfunnet generelt (Vedeler 2007, s. 23). Mestring handler altså ikke om å være verdensmester i noe, men å takle utfordringene man står overfor i ulike situasjoner på en tilfredsstillende måte, både for seg selv og for sine omgivelser. I denne sammenhengen blir det aktuelt å ta opp begrepene resiliens og salutogenese. Resiliens handler om å kunne gjenvinne sin opprinnelige form etter å ha blitt presset (Gunnestad 2014, s. 324). Det handler altså om å være motstandsdyktig. Salutogenese betyr helse, sunnhet og sosial tilhørighet, og ble introdusert av professoren Aaron Antonovsky (Vedeler 2007, s. 19). Antonovsky utarbeidet en teori om opplevelse av sammenheng i forbindelse med menneskers mestring. Han mente at en person må oppleve at situasjonen er forståelig, at en har ressurser til å mestre og håndtere situasjonen, og at situasjonen oppleves som meningsfull (Gunnestad 2014, s. 333). I barnehagesammenheng kan dette settes i sammenheng med lek. «Å få delta i leiken og få venner er grunnlaget for at barn trivst og opplever barnehagen som noko meningsfullt» (Kunnskapsdepartementet 2011, s. 32). Et barn må forstå lekekodene for å få innpass i leken. Barnet må ha ressurser og ulike lekeferdigheter for å håndtere leken, og leken må oppleves som meningsfull.

Mestring handler som sagt om å takle utfordringer man står overfor. «Utfordringene som barn blir stilt overfor, bør være i samsvar med deres evner og forutsetninger» (Gunnestad 2014, s. 332). Dette betyr at utfordringene bør være så nær det barna kan klare. En tenkning som kan være aktuell i denne sammenhengen er Vygotsky sin tenkning om den proksimale utviklingssonen (Gunnestad 2014, s. 332). Tenkningen rundt den proksimale utviklingssonen handler om at barnet får en utfordring som ligger nært det barnet kan klare med litt hjelp og støtte. I denne sammenhengen er det personalet i barnehagen som skal hjelpe barnet med å komme dit.

2.3. Sosial kompetanse

«Det som kjennetegner det å ha sosial kompetanse, er å kunne vurdere *hva* som er mest hensiktsmessig å gjøre, og *når* en skal gjøre det» (Barsøe 2012, s. 41). I sosial kompetanse ligger altså at barnet kan vurdere hvilken atferd som er hensiktsmessig i de ulike situasjonene barnet står overfor. Barsøe (2012, s. 44) henviser til Kari Lamer sine komponenter for å forklare hva som ligger i sosial kompetanse. Lamer opererer med fem komponenter: selvkontroll, selvhverdelse, empati, prososiale handlinger og lek, humor og glede (Barsøe 2012, s. 44). Selvkontroll handler om å kontrollere sine følelser i samspill med andre. «Selvregulering innebærer at vi kan styre våre følelser, atferd og tanker på en hensiktsmessig måte for oss selv og omgivelsene» (Størksen, 2015, s. 33). For

barn med utagerende atferd kan dette handle om å kontrollere sinnet sitt og ikke la sinnet gå utover andre barn eller voksne, i form av fysisk vold. Selvhevdelse handler om å kunne stå opp for seg selv og sine argumenter. Empati handler om å ha evnen til å leve seg inn i andres perspektiv og situasjon. Prososiale handlinger er gode handlinger mot andre, som barnet selv tar initiativ til å gjøre. Dette er altså handlinger som kommer innenfra og fra barnet selv. Lek, humor og glede handler om å ha forståelsen, ferdighetene og lysten til å leke (Barsøe 2012, s. 44-48).

2.4. Selvbilde

Kinge (2015, s. 32) sier at barn er kritiske og dømmer seg selv hardt, og at barn som ikke opplever å leve opp til egne og andres forventninger kan tenke at de er annerledes og rare. «Barn vil alltid utvikle sitt selvbilde i samspill med andre barn og voksne, og erfaringer som gjøres i dette samspillet, vil danne grunnlaget for barnets oppfatning av sin egen verdi og betydning» (Kinge, 2015, s. 35). Barn med utagerende atferd som ofte blir kjeftet på, irettesatt, tatt med ut av barnegruppen o.l. av personalet kan derfor oppleve å ha et lavere selvbilde enn barn som ikke har en utagerende atferd. Dette kan henge sammen med Mead sin speilingsteori (Askland & Sataøen, 2013, s.110). Denne teorien går ut på at det barnet uttrykker og det barnet får av tilbakemeldinger på sitt uttrykk er med på å forme barnets bilde av seg selv.

«De impulsive barna har et høyt aktivitetsnivå og kan oppleves som intense» (Brandtzæg, Torsteinson & Øiestad, 2013, s. 63). Brandtzæg et al. (2013, s. 66) sier videre at den utfordrende siden til impulsive barn er at de ikke hører etter, sinne uttrykkes voldsomt og ukontrollert og de gjør upassende ting. Impulsivitet kan dermed være noe barn med utagerende atferd har mye av.

Barsøe (2012, s. 166) sier at en bør kartlegge i hvilke situasjoner utageringen oppstår for å hindre og forebygge at utageringen skjer. Ved at personalet er forberedt på hvilke situasjoner utageringen kan komme i, blir det lettere å hindre at den utagerende atferden går ut over andre. «Barn trenger ofte håndfaste måter å mestre impulsene sine på når følelsene blir svært sterke» (Barsøe 2012, s. 168). Barn med utagerende atferd kan derfor ha god nytte av å lære ulike strategier til å kontrollere sine impulser i ulike situasjoner. Vedeler (2007, s. 111) hevder at for å hjelpe barna til å utvikle gode mestringsstrategier og sosial kompetanse må dette baseres på barnas ressurser og personlighet.

2.5. Personalet sin rolle

Barn med utagerende atferd er barn som kan oppleves som utfordrende og vanskelige av personalet i barnehagen. Den utagerende atferden kan fra barnets side betraktes som kommunikasjon (Kinge, 2015, s. 11). Måten barnet uttrykker seg på kan være en form for kommunikasjon og dette må personalet være oppmerksom på. «Der barn mangler ord og språk til å kommunisere sine følelser, ønsker og behov, der kommuniserer de til oss gjennom sine handlinger» (Kinge, 2015, s. 15). Et barn

med utagerende atferd, som har språk, kan likevel uttrykke seg på en lite hensiktsmessig måte fordi følelsene tar overhånd, noe som fører til at barnet mister språket i handlingssituasjonen. I Rammeplanen (2011, s. 23) står det at barnehagen har et ansvar for å oppdage barn med særskilte behov og å forebygge vansker. Barn med utagerende atferd har et særskilt behov i og med at dette er barn som trenger det lille ekstra, som ofte har en ekstra ressurs på seg i barnehagen og som har vansker med det sosiale og/eller det emosjonelle.

«Det er svært viktig for de barna som er utagerende at de voksne er helt klare på hvor grensen for det akseptable går, og at de kan være helt sikre på at vi viser dem hva slags atferd vi ønsker» (Barsøe, 2012, s. 114). Grensesetting blir derfor viktig i barnehagen. Barna må vite hvor grensen går for hva som er akseptabelt og ikke, og personalet må være samstemte om grensesettingen. Her blir det viktig med forebygging. «Det å hjelpe barn å finne en god rytme og stoppe dem før de får skrudd seg altfor høyt opp, kan forebygge mye utagering» (Barsøe, 2012, s. 123). Ved at personalet har gode rutiner for grensesetting og kjenner barnet, kan personalet være i forkant før barnet blir fysisk og utageringen går ut over andre.

«Barn som viser atferdsproblemer, får sjelden ros og oppmuntring. De er ofte vanskelige å rose, men trenger det mer enn barn flest. I stedet får de ofte negative tilbakemeldinger, korreksjoner og straffesanksjoner» (Nordahl et al., 2007, s. 238). Barn med atferdsvansker kan i mange tilfeller oppleve å få lite ros, fordi personalet heller har fokus på å iredette den negative atferden som kommer til uttrykk. «Å snu oppmerksomheten til å fokusere på det positive og å rose og oppmuntre barna konsekvent og effektivt representerer et sterkt virkemiddel til å lære barn prososial og ønsket atferd» (Nordahl et al., 2007, s. 238). Dette handler om at personalet fokuserer på det positive og det barnet gjør bra, i stedet for å legge for mye vekt på barnets vansker i sosiale sammenhenger. Dette tilsier likevel ikke at personalet skal akseptere all negativ atferd, men å fokusere mest på og rose barnet på det barnet gjør bra. Gunnestad (2014, s. 331) hevder at barnets selvoppfatning vil bli styrket om personalet klarer å peke på hva barnet kan og gjøre barnet bevisst på sine talenter og ferdigheter. Kinge (2015, s. 59) referer til Alfred fra *Emil i Lønneberget* når hun sier at det handler om å bli en Alfred i barnas liv. Alfred er en voksenperson som er der, godtar betingelsesløst, forstår og ser intensjonen til tross for alle Emil sine påfunn. «Så lenge vi bestemmer barnet som *uroilig*, som *vanskelig*, som *sjenert*, vil barnet være nettopp det – fordi det er slik vi møter dem. Vi lukker blikket for at atferden kan være uttrykk for noe annet» (Olsen, 2015, s. 22). Barnet må derfor bli møtt av et personale som anerkjenner, respekterer og ser barnet til tross for sin utagering. Den utagerende atferden kan være et uttrykk for noe mer.

3. Forskningsdesign og metode

I denne delen skal jeg ta for meg hvilken metode jeg har valgt å bruke i oppgaven og hvorfor. Videre skal jeg presentere mitt pilotstudie i forkant av datainnsamlingen og deretter vil jeg gi kort informasjon om mine informanter. Informantene er anonymisert, og jeg har valgt å lage fiktive navn på både informantene og barnehagene jeg nevner videre i oppgaven. Jeg vil så ta for meg datainnsamlingen og hvordan denne ble gjennomført. Til sist i denne delen vil jeg se nærmere på gyldigheten og påliteligheten og her ha et kritisk blikk på oppgaven min, før jeg helt til slutt tar for meg prosessen med analyse og bearbeidingen av datainformasjonen.

3.1. Valg av metode

Etter å ha utarbeidet en endelig problemstilling må man finne ut hvilken metode man vil bruke for å undersøke problemstillingen. Metoden man velger bestemmer hvordan man vil samle inn empiri til sin undersøkelse av problemstillingen, og Jacobsen (2010, s. 25) operer med to ulike metoder for datainnsamling. Den ene metoden er kvalitativ metode, som er data i form av ord, setninger og uttrykk (Jacobsen, 2010, s. 56). Den andre metoden er kvantitativ metode, som er data i form av tall (Jacobsen, 2010, s. 65). For å komme i dybden på min problemstilling: «Hvordan kan barn med utagerende atferd oppleve mestring i barnehagen?», valgte jeg å ta i bruk kvalitativ metode. Kvalitativ metode er en åpen metode som gjør at den egner seg til å utforske (Jacobsen, 2010, s. 56). Ved at denne metoden er åpen og baserer seg på data i form av ord, er dette en metode som gjør at jeg kan gå i dybden på min problemstilling. Om jeg hadde tatt i bruk kvantitativ metode, i form av tall og statistikk ville jeg ikke fått dybdeinnsikt i min problemstilling. Kvantitativ metode er en lukket metode hvor man kan undersøke mange enheter og dermed gå i bredden, hvor dataene i etterkant blir behandlet og fremstilt gjennom statistiske teknikker (Jacobsen, 2010, s. 64-65). «Velger vi åpne, kvalitative data, vil det henge tett sammen med et design der vi fokuserer på et fåtall enheter» (Jacobsen, 2010, s. 57). Ettersom jeg i min undersøkelse ønsket å gå i dybden, var det kvalitativ metode som passet best til min problemstilling. I den forbindelse valgte jeg å undersøke min problemstilling i form av intervjuer.

Kvalitativ metode har både sterke og svake sider. «Den enkelte person gir sine fortolkninger av, sine meninger om – kort sagt den individuelle og unike forståelsen av – et forhold» (Jacobsen, 2010, s. 61). Kvalitativ metode gir dermed undersøkeren en mulighet til å samtale personlig med sine informanter og få deres synspunkter, meninger og forståelse av det som blir undersøkt. De svake sidene til kvalitativ metode er at det er ressurskrevende, få enheter, nærheten til informantene og det er vanskelig å vite om det som blir sagt kan gjelde for andre enn dem man har undersøkt (Jacobsen, 2010, s. 62-63). I etterkant av datainnsamlingen er bearbeidingen av dataene tidskrevende. I tillegg undersøker man få enheter, som medfører at det er vanskelig å si om den

informasjonen undersøkeren får, kan gjelde for andre enn den aktuelle informanten. Dette henger sammen med at informasjonen undersøkeren får er informantenes egne synspunkter og meninger. Til min undersøkelse valgte jeg å intervjuer to pedagogiske ledere, i to ulike barnehager. Ved at mitt utvalg av enheter var så få, vil det si at informasjonen fra mine informanter ikke nødvendigvis gjelder for andre pedagogiske ledere i andre barnehager.

3.2. Pilotstudiet

I forkant av mine intervjuer gjennomførte jeg et pilotstudie på en medstudent. Et pilotstudie er en måte å teste ut metoden før man gjennomfører denne i feltet. Jeg hadde laget meg en foreløpig intervjuguide og skulle teste ut mine spørsmål på en medstudent. Grunnen til at jeg valgte å gjennomføre pilotstudiet på en medstudent og ikke på en pedagogisk leder, var at det er få barnehager i kommunen, og disse barnehagene kom til å få mange henvendelser om intervjuer til mange bacheloroppgaver. Ved å gjennomføre pilotstudiet på en medstudent var jeg klar over at jeg ikke kunne få noen reelle svar på spørsmålene, men i stedet få tilbakemeldinger om disse spørsmålene kunne fungere. Jeg ønsket å bruke en båndopptaker under intervjuene mine, for å få informasjonen så korrekt og nøyaktig som mulig under bearbeidelsen av dataene. Derfor testet jeg på forhånd ut bruk av lydopptaker på medstudenten min, for å se hvordan dette fungerte under intervjuet. Underveis i utprøvelsen av spørsmålene mine, merket jeg at det var naturlig med enkelte oppfølgingsspørsmål, for å gå enda mer i dybden på de aktuelle spørsmålene.

Ettersom jeg ikke har noen erfaring med intervjuer fra tidligere, var pilotstudiet en god måte å få kjent på hvordan det er å være i en rolle som intervjuer. Jeg fikk tilbakemeldinger fra medstudenten, som gjorde at intervjuguiden min ble mer utfyllende i form av oppfølgingsspørsmål og i språklig formulering. Gjennom et pilotstudie fikk jeg erfare hva som fungerte og ikke fungerte, noe som gjorde meg forberedt på et virkelig intervju.

3.3. Informanter

Jacobsen (2010, s. 114) sier at informanter har god kunnskap om gruppen eller fenomenet som undersøkes, men som selv ikke representerer gruppen vi undersøker. I forhold til min problemstilling valgte jeg derfor å intervjuer pedagogiske ledere, som jobber tett på barn med ulik atferd.

Sannsynligheten for at pedagogiske ledere har jobbet med barn med utagerende atferd gjennom sin jobberfaring, er stor. Jeg valgte å intervjuer to pedagogiske ledere i to ulike barnehager. Begge informantene jobbet på storbarnsavdeling, altså barn i alderen 3-5 år. Ved å ha to ulike ledere i to ulike barnehager, kunne jeg få to ulike synspunkter og forståelser av min problemstilling og mine spørsmål. Begge informantene og barnehagene er anonymisert, og opptrer med fiktive navn i kapittel 4, om presentasjon av empiri.

3.4. Datainnsamling

I forkant av datainnsamlingen laget jeg en intervjuguide (vedlegg 1) med spørsmålene jeg ønsket å stille mine informanter under intervjuene. Denne intervjuguiden har blitt forbedret etter gjennomført pilotstudie. Jeg utarbeidet så et samtykkeskjema (vedlegg 2) for å gi informantene mine informasjon om formålet med oppgaven, at all deltakelse var frivillig og at vedkommende kunne trekke seg når som helst (Jacobsen, 2010, s. 32). Jacobsen (2010, s. 32) sier videre at folk må ha full informasjon om undersøkelsen for at de skal kunne velge fritt om de vil delta eller ikke i undersøkelsen.

Informantene ble kontaktet over telefon og møtetid for intervjuene ble avtalt. Begge intervjuene ble gjennomført på arbeidsplassen til informantene. Det første intervjuet ble gjennomført i informantens arbeidstid, mens det andre ble gjennomført etter informantens arbeidstid. Intervjuene hadde en varighet på 30 min og 20 min. Jeg benyttet lydopptaker og jeg merket ingen forstyrrelsesmoment i bruk av dette. Det var min private mobil som ble benyttet som lydopptaker, og denne ble lagt midt på bordet mellom informanten og meg under intervjuene. Grunnen til at jeg brukte lydopptaker var for å holde øyekontakt med informantene mine for å skape en god samtale, og for å få intervjuene direkte og ordrett når jeg i etterkant skulle transkribere intervjuene på PC (Jacobsen, 2010, s. 93). I forkant av begge intervjuene hadde jeg sendt både samtykkeerklæring og intervjuguide på mail til begge informantene. Grunnen til at jeg sendte dette i forkant var at informantene skulle få tid til å tenke igjennom spørsmålene og få informasjon om oppgaven og undersøkelsen, slik at de kunne få mulighet til selv å velge om de fortsatt ønsket å delta eller ikke.

I etterkant av intervjuene skulle dataene bearbejdes. Intervjuene skulle transkriberes. Å transkribere betyr å renskrive de rådata vi har samlet inn. «Rådata er det vi sitter igjen med når vi nettopp har gjennomført et intervju eller en observasjon» (Jacobsen, 2010, s. 127). Jeg skrev altså, ordrett, intervjuene inn på PC. På denne måten ble det enklere å strukturere, sammenligne og bruke dataene i etterkant.

3.5. Validitet/reliabilitet

Jacobsen (2010, s. 143) sier at å drøfte gyldigheten og påliteligheten til undersøkelsen betyr at vi forsøker å holde oss kritiske til kvaliteten på den innsamlede dataen. Gyldighet (validitet) og pålitelighet (reliabilitet) er viktig for å gi leseren et inntrykk av om undersøkelsen er til å stole på (Jacobsen 2010, s. 143).

I min undersøkelse har jeg kun samlet inn data fra to informanter. Dette er et fåtall av enheter, noe som er med på å svekke validiteten og reliabiliteten til undersøkelsen. I etterarbeidet av dataene oppdaget jeg at den informasjonen jeg hadde fått av mine informanter ikke var tilstrekkelig i forhold

til det jeg ønsket. Jeg oppdaget at jeg hadde stilt for få dybdespørsmål i min intervjuguide i forhold til min problemstilling. Mitt fåtall av enheter er med på å svekke den eksterne gyldigheten til undersøkelsen. Ekstern gyldighet vil si om funnene kan generaliseres fra enhetene som er undersøkt til en større gruppe, som ikke har blitt undersøkt (Jacobsen, 2010, s. 152). Det handler altså om funnene kan gjelde for en større gruppe eller populasjon (Jacobsen, 2010, s. 152). Nærhet til informant er også en faktor som kan svekke reliabiliteten, ettersom man kan vegre seg for å komme med kommentarer og stille kritiske spørsmål til en person man kjenner godt (Jacobsen, 2010, s. 63). Det siste intervjuet jeg gjennomførte var med en informant jeg jobbet med i praksis, noe som kan ha påvirket svarene jeg fikk og min evne til å stille kritiske oppfølgingsspørsmål. Derimot vil reliabiliteten (påliteligheten) bli styrket ved at jeg i datainnsamlingen benyttet lydopptaker, for å få informantenes informasjon og synspunkter ordrett, slik at dette kunne bli gjengitt korrekt i transkriberingen. Jacobsen (2010, s. 158) sier at lydbåndopptak gir en fullstendig gjengivelse av en samtale. Dette er med på å styrke påliteligheten til undersøkelsen. I mitt første intervju hadde informanten forberedt seg godt, og hun hadde skrevet ned svarene på spørsmålene fra intervjuguiden hun hadde fått i forkant, og dette arket fikk jeg av informant til å ta med hjem. I tillegg til lydopptak styrket dette reliabiliteten og validiteten. «Gyldighet går som kjent på om vi måler det vi ønsker å måle, om vi får svar på problemstillingen» (Jacobsen, 2010, s. 110).

3.6. Analyse og bearbeiding av data

I etterkant av hvert intervju transkriberte jeg intervjuene fra lydopptaker. Jeg transkriberte hva både jeg, som intervjuer, og hva informant hadde sagt, for å få intervjuene så ordrette som mulig. På denne måten ville dette styrke påliteligheten til undersøkelsen min. Transkriberingen var tidkrevende og jeg merket at det var utfordrende å transkribere muntlig språk, da det til tider blir mange muntlige uttrykk og fraser, som «eh» o.l., i tillegg til at setningene kan føles ufullstendige og oppstykkede. Dette gjør det utfordrende å lese gjennom i etterkant. Etter at intervjuene var transkribert på PC, ble lydopptakene slettet fra mobil. Videre laget jeg kategorier ut ifra spørsmålene i intervjuguiden, for å strukturere innholdet før skriveprosessen. Jeg tok så ut den viktigste informasjonen jeg hadde fått av begge informantene og prøvde å finne likheter og ulikheter.

3.7. Ethiske hensyn

«Å gi fra seg informasjon eller dele sine opplevelser med andre er å utlevere seg selv. Informanten skal vite hvordan denne informasjonen blir brukt, og hva hensikten er med undersøkelsen» (Dalland, 2012, s.105). Som nevnt tidligere sendte jeg ut både samtykkeskjema og intervjuguide på mail til mine informanter etter at vi hadde avtalt dato og tid for intervju. Da jeg ringte, ga jeg informasjon om meg selv og min oppgave. Jeg ga informasjon om formålet med oppgaven, hva jeg ville undersøke og hvilke stillinger jeg ønsket informantene skulle ha. Dalland (2012, s. 105) sier videre at de

involverte selv skal avgjøre om de vil delta i undersøkelsen, at de står fritt til å velge om de vil delta eller ikke, og at de står fritt til å trekke seg fra deltakelsen. Ved å sende ut samtykkeskjema på forhånd kunne informantene lese gjennom og sette seg inn i undersøkelsen, og få tid til å tenke over om dette er noe de ønsket å være med på. Ved at de fikk intervjuguiden i forkant av intervjuet fikk de mulighet til å tenke gjennom og forberede seg på temaet og spørsmålene, og på denne måten velge om de fortsatt ville delta i undersøkelsen. Under begge intervjuene startet jeg med å ta frem et samtykkeskjema, likt det begge informantene hadde fått på mail, slik at de kunne signere før vi startet intervjuet. På denne måten stod informantene fritt til å trekke seg, og jeg kunne være sikker på at informantene hadde forstått hvilket formål undersøkelsen hadde. I oppgaven har jeg videre valgt å anonymisere kommunen på bakgrunn av kommunens størrelse og for å verne om informantenes privatliv.

4. Empiri

I denne delen av oppgaven skal jeg først presentere mine informanter før jeg deretter presenterer funnene fra datainnsamlingen. Jeg velger å presentere empirien etter kategorier, for å systematisere dataen som er samlet inn. Disse kategoriene har jeg valgt å kalle: utagerende atferd og mestring, situasjoner med synlig utagerende atferd, situasjoner med lite utagerende atferd, vennskap, personalet sin håndtering av barn med utagerende atferd og framtidsrettet arbeid for barn med utagerende atferd. Kategoriene har jeg utarbeidet på bakgrunn av spørsmålene og temaene i intervjuguiden (vedlegg 1) og hva som er relevant for å belyse problemstillingen. Som tidligere sagt, opptrer både informanter og barnehage med fiktive navn.

Alise, 41 år, er pedagogisk leder i Krølltoppen barnehage. Hun var ferdig utdannet førskolelærer i 2000 og har diverse videreutdanninger. Siden videreutdanningene ikke har noen relevans for oppgaven, velger jeg ikke å ta for meg disse. Hun har arbeidet i barnehagen siden 2007 og har tidligere arbeidet et par år på småskolesteget. I løpet av sine år i arbeid med barn, har hun arbeidet med barn med utagerende atferd nesten hvert år, i sterkere eller svakere grad.

Stine, 40 år, er utdannet førskolelærer, men er nå i stilling som spesialpedagog i Jorvik barnehage. Hun har arbeidet i barnehage i 14 år, og gått gradene fra assistent, førskolelærer, pedagogisk leder og nå spesialpedagog. Hun har de siste to årene jobbet spesielt med barn med atferdsvansker.

4.1. Utagerende atferd og mestring

For å få et bilde av hva informantene la i ordene og begrepene utagerende og mestring var dette de spørsmålene jeg begynte intervjuet med. Alise sier at i ordet utagerende tenker hun barn som er over gjennomsnittet fysisk aktive. Videre sier hun at det er barn som har vansker for å sitte stille når det forventes av dem og vansker med å akseptere barnehagens regler og rutiner. Hun sier videre at

barnet har problemer med turtaking og kan ty til vold mot andre barn, i tillegg til å ha en språkbruk som ikke er akseptabel for alderen. Når det gjelder mestring sier Alise at: «å mestre noko vil seie at du klarar noko du prøver på». Det er viktig at alle barn føler at de kan mestre noe i barnehagen.

Stine sier at i ordet utagerende tenker hun barn som er voldsomme, både fysisk og verbalt. Når det gjelder ordet mestring sier Stine at det handler om å klare noe. At barnet får en følelse av å klare noe som har vært vanskelig.

4.2. Situasjoner med synlig utagerende atferd

Alise sier at «utagerende atferd kjem mest til syne når det skal løysast oppgåver som barn ikkje meistar. Frileik på eit lite rom kan også skape problem». Hun sier at det er to arenaer der utagerende atferd er mest synlig. Dette er ved skolerettete aktiviteter, som innebærer å sitte rundt et bord og løse oppgaver. Alise sier at: «her kan det komme til syne fordi ungen ikkje meistar oppgåvene og har problem med å sitte i ro og då problem med å ta imot beskjedar og slikt, sånn typisk arena som ting kan skjære seg litt». Den andre arenaen er frileken inne. Her blir det mange barn, liten plass, og det blir trangt, og det blir kamp om både leker og plassen. Da kommer utageringen ofte til syne ved at barnet ikke takler å dele leker, vente på tur, noe som gir utslag i dytting, biting, slåing og skriking.

Stine sier at hun ser synlig utagerende atferd mest i overgangssituasjoner. Altså situasjoner som går fra frilek til voksenstyrt. «Men eg kan og sjå det i leiken barn-barn, der den eine då ikkje får det som ein vil. Det går litt på dette her å ville bestemme sjølv»

4.3. Situasjoner med lite utagerende atferd

Alise ser minst utagerende atferd der barna får oppgaver som de mestrer, som er gjennomførbare oppgaver og aktiviteter der det er få barn. Hun nevner også uteleken som en arena hvor det er lite utagering. Ute er det god plass og uterommet er stort. «Du kommer ikkje så lett i konflikt med andre, du har god plass». Hun sier så at for barn med utagerende atferd, så er det svært positivt å være ute hvor de kan få bevege seg og springe. Uteleken er gull verdt, sier Alise. Videre nevner hun at dette også gjelder turer, men også inneleken hvor det kanskje bare er 2-3 barn og de dermed har god plass. Lite utagerende atferd kommer altså til syne i aktiviteter der det er god plass, ifølge Alise.

Stine ser lite utagerende atferd i situasjoner der barnet får lov til å bestemme og styre selv. Videre ser hun mindre utagering ute enn inne. «Det tenker eg handlar litt om at det er god plass ute, dei er ikkje for tett på kvarandre og får rom til å gjere litt meir som ein har lyst til kanskje». Hun sier at det er så stort rom at de får utfolde seg uten at det går ut over noen andre.

4.4. Vennskap

Alise sier at: «barn med utagerende åtferd hamnar ofte i konflikt i leiken. Det vil seie at barnet kranglar om reglane i leiken, kven som skal ha kva slags leike osv. Barna brukar ofte slag for å få det slik som dei ønskjer». Videre sier hun at et barn med utagerende atferd lett kan «fyre opp» og dra meg seg andre barn, som kan føre til et høyt aktivitetsnivå på avdelingen og på den måten skape en del uro. Alise sier at barn med utagerende atferd nok mangler litt sosial kompetanse – at de ikke kan spillereglene i lek, lite ferdigheter i turtaking, som fører til krangling, slag, spark o.l. «Og det vi har opplevd i fleire tilfelle er at andre ungar er redde dei. Dei blir redde for disse her ungane med voldsom åtferd». Det er ikke ofte Alise har opplevd at et barn med utagerende atferd har en nær bestevenn. Barnet har venner, men ikke noen god knyttet venn. Mange barn blir redde barnet med utagerende atferd, som skaper avstand, og fører til at barna trekker seg unna:

«Dei kan vere i ein god leik over lang tid, ofte, men det er dette her med at dei har kanskje ikkje sånn nær bestevenn som dei heng i lag med heile tida og finner på ting med bare dei to i lag. Dei går litt ifrå gruppe til gruppe, og er liksom der dei får innpass.»

Alise sier vidare at mange barn med utagerende atferd er vandrere, som går fra lek til lek. Hun sier at de er nysgjerrige og har lyst til å få med seg det som skjer, og oppsøker ofte konflikter og plasser hvor det skjer noe med fart og spenning.

Stine sier at det er lettere å være utagerende inne enn ute, og opplever utetiden som helt annerledes. Ute er det fin lek stort sett hele tiden i frileken, sier hun. Stine sier at hvordan barn med utagerende atferd leker med andre varierer alt etter hvilke utfordringer barnet har. Hun har erfaring med barn som leker kjempesammen, men hun har også erfaring i lek som ikke går i det hele tatt, hvor det ikke finnes noen tegn til samarbeid. Stine sier at dette varierer etter hvilke utfordringer barnet har og alderen på barna. Stine har gode erfaringer med at barn med utagerende atferd har nære, gode venner. Hun har opplevd at de fleste barna har hatt gode venner som har tatt dem med i lek. «Og då har eg faktisk sett at dei utagerande ungane det er dei som tar initiativ til leik». Barna klarer å holde lenger på uteleken, fordi de ikke blir så tett på hverandre ute som inne.

4.5. Personalet sin håndtering av barn med utagerende atferd

Alise sin erfaring er at personalet er veldig ulike. Noen takler å håndtere barn med utagerende atferd helt fint, fordi de har lært seg å kjenne barnet og dermed innarbeidet seg ulike metoder som fungerer. «Altså det kan vere korleis ein snakkar til dei, få god blikkontakt, og at vi veit kva dei likar og klarer å byggje vidare på det». Så er det noen som ikke orker og klarer å møte barnet med utagerende atferd, som gir opp fordi de bare opplever motstand og at ting ikke blir bedre. Det oppstår frustrasjon og den det gjelder kan føle at det bare er han eller hun som ikke mestrer denne

oppgaven, og da blir det at vedkommende gir opp. «Men det eg tenkjer då er at gjensidig respekt og tillit er kjempeviktig for å handtere ungar med utagerande åtferd». I tillegg sier Alise at det handler om vedkommende sin personlighet og barnet sin atferd som blir en dårlig match. For å få barn med utagerende atferd inn i leken må den voksne selv være aktiv i leken, sier Alise. Hun sier at barnet ofte har en ekstra ressurs på seg, hvor ressurspersonen skal være en støttespiller og veilede underveis i leken. Dette har hun positive erfaringer med. Barnet får da hjelp av en voksen til å roe seg ned og lære spilleregler i lek.

Stine sine erfaringer er at personalet håndterer barn med utagerende atferd ulikt. Hun sier at dette kan ha en sammenheng med erfaring, kompetanse og vedkommende sin dagsform. I Jorvik barnehage hvor Stine jobber, har de ulike strategier i arbeid med barn med utfordringer. Hun sier at barnehagen jobber mye med å rose barna på den atferden de vil se mer av. Oppmuntre, se det positive og sette grenser er viktig i forhold til barn som er utfordrende, sier Stine. I tillegg til å være i forkant og gi barna beskjed om hva som skal hende. «Gode rutinar, ikkje minst. Det òg er viktig, at dei veit kva som skal skje, og har den oversikten».

4.6. Framtidsrettet arbeid for barn med utagerende atferd

Jeg spurte informantene mine om hvordan de tenkte personalet kunne jobbe framover for at barn med utagerende atferd kan oppleve mestring i barnehagen. Dette er altså tanker pedagogene har gjort seg i forhold til hva personalet kan gjøre for å arbeide spesielt med barn som har en utagerende atferd, for at barna skal få en god hverdag i barnehagen.

Alise tenker at det er viktig å legge til rette for at barna skal få gode dager i barnehagen. I tillegg sier hun at det er viktig at personalet lærer om utagering, hva som kjennetegner det. Videre sier hun at personalet må tenke på at barna er ulike – noen trenger bare kos og forståelse, noen må holde seg til rutiner og stramme regler, mens andre kanskje trenger noe helt annet. «Så det er noe med å lære seg å kjenne dei på ulike måtar». Stine tenker at å gi ros og oppmuntring er noe av det viktigste. «Å sjå ansiktet på ein unge som blir rost, som ikkje forventar å få ros akkurat der og då, det går rett i hjartet mitt altså».

«Ungar som er utagerande får jo oftast merksemd på det negative dei gjer ikkje sant, og det å klare å overse noe av det negative som du kan overse og berre fokusere på det positive ein unge gjer og rose dei og si det til dei, det har utrolig stor effekt.»

Stine sier at dette gjelder alle barn, men spesielt de som har utfordringer i forhold til atferd. I tillegg sier hun at det er viktig å coache barna i lek og vise hvordan man er sammen med andre.

I dette kapittelet har jeg presentert informasjonen jeg fikk i datainnsamlingen. Kategoriene i denne delen har vært med på å belyse den viktigste informasjonen som jeg skal bruke videre i drøftingen. Informasjonen jeg har fått tyder på at informantene er samstemte i sin opplevelse at barn med utagerende atferd, er barn som er over gjennomsnittet aktive, både fysisk og verbalt. Videre kommer det frem at det er i innelek og stillesittende aktiviteter det er mest synlig utagerende atferd, og minst utagering ute og i uteleken. På bakgrunn av denne informasjonen skal jeg i det neste kapittelet drøfte empirien mot teorien jeg presenterte i kapittel 2.

5. Drøfting

I denne delen skal jeg drøfte empirien opp mot teorien jeg har presentert i kapittel 2, for å sette dette i lys av min problemstilling: «Hvordan kan barn med utagerende atferd oppleve mestring i barnehagen?». Jeg har valgt å dele drøftingen inn i de samme kategoriene jeg tok i bruk i empiridelen, i kapittel 4.

5.1. Utagerende atferd og mestring

Alise sier at hun tenker på barn med utagerende atferd som barn som er over gjennomsnittet fysisk aktive, barn som har vansker for å sitte stille, akseptere regler og rutiner, problemer med turtaking og barn som kan ty til vold og ikke har et akseptabelt språkbruk. Vedeler (2007, s.107) sier, at sosiale og emosjonelle vansker kjennetegnes ved «impulsatferd, hyperaktivitet, sosial konflikt, asosialitet eller voldelig atferd», i tillegg til at barnet har problemer med å innrette seg etter normer og regler. På bakgrunn av dette vil jeg si at hyperaktivitet handler om at barna har vansker med å sitte stille, og impulsatferden kan kjennes igjen ved at barnet har vansker med å akseptere regler og rutiner, tyr til vold og har uakseptabel språkbruk. Dette henger videre sammen med Brandtzæg et al. (2013, s. 66) som sier at den utfordrende siden til impulsive barn er at de ikke hører etter, sinne uttrykkes voldsomt og ukontrollert og at de gjør upassende ting.

Stine sier at mestring handler om at barnet får en følelse av å klare noe som har vært vanskelig. Dette stemmer overens med Alise sitt synspunkt. Mestring handler om å takle vanskelige situasjoner man står overfor, hevder Vedeler (2007, s. 22). Å takle, betyr i denne sammenhengen, å klare noe som har vært utfordrende. Mestring handler altså ikke om å bli verdensmester, men å oppleve en følelse av at man klarer å finne løsninger og å klare en vanskelig eller utfordrende situasjon på en tilfredsstillende måte. Dette er med på å styrke barnets bilde av seg selv og sin selvfølelse.

5.2. Situasjoner med synlig og lite synlig utagerende atferd

Erfaringene Alise har gjort seg i løpet av årene som pedagogisk leder har vært at hun ser synlig utagerende atferd når barna arbeider med skolerettede aktiviteter, altså i stillesittende aktiviteter hvor barna skal løse oppgaver. Videre har hun sett synlig utagerende atferd i frileken inne. Hun

forteller at dette handler om at barnet ikke mestrer oppgavene barnet har fått. «Utfordringene om barn blir stilt overfor, bør være i samsvar med deres evner og forutsetninger» (Gunnestad, 2014, s. 332). Vygotsky sin tenkning om den proksimale utviklingssonen kan sees i sammenheng med barnas opplevelse av utfordring og mestring. I denne sammenhengen må oppgavene barna får være i samsvar med barnets forutsetninger for å klare de aktuelle oppgavene. Utfordringen i oppgavene må ligge nært det barnet kan klare selv, med litt hjelp og støtte av personalet. Målet er at barnet skal oppleve å mestre disse oppgavene. Personalet skal ikke løse oppgavene for barnet, men fungere som et støttende stillas for barnet, altså hjelpe barnet på veien mot å klare det på egen hånd. Dette henger videre sammen med Alise sin opplevelse av at det er lite synlig utagerende atferd når barna får oppgaver som er gjennomførbare, som de mestrer. Videre opplever både Stine og Alise lite synlig utagerende atferd i uteleken. Om man ser på Anonotvsky sin teori om opplevelse av sammenheng kan denne forklare barnets opplevelse av mestring. Barnet trenger utfordringer som er forståelige, at de har forutsetninger og ferdigheter til å håndtere og mestre utfordringen, og at utfordringen så oppleves som meningsfull. Altså må barnet få utfordringer som ligger nær barnets forutsetninger og evner for at barnet skal mestre, og forstå utfordringen.

5.3. Vennskap

Når det gjelder vennskap i barnegruppen har informantene mine ulike erfaringer. Alise sitter med erfaringen at det er sjelden de har opplevd at barn med utagerende atferd har en nær og god bestevenn, og at de vandrer fra lek til lek og ofte oppsøker konflikter. Stine på den andre siden har opplevd gode vennskap barna imellom og at barna klarer å holde spesielt på uteleken. Drugli (2013, s. 137) hevder at barn med atferdsvansker har vansker for å innrette seg etter regler for lek noe som kan føre til konflikter og avvisning fra jevnaldrende. Dette kan ha sammenheng med Alise sin erfaring om at barn med utagerende atferd ikke har noen nær bestevenn, som vandrer fra lek til lek og oppsøker konflikter. Dette er barn som har vansker for å forstå lekekoder og som har vansker for å inngå i samspill med andre barn. Alise tenker at barnet kanskje mangler noe sosial kompetanse. Barnet kan i denne sammenhengen mangle selvkontroll i situasjoner hvor barnet må dele leker. Slike situasjoner ender ofte med slag, spark, biting, dytting o.l. mot andre jevnaldrende, fordi barnet vil ha leken for seg selv, eller fordi barnet ikke får den ønskede leken. Barnet mangler i denne sammenheng også empati og det å sette seg inn i andre barns perspektiv. Drugli (2013, s. 137) sier videre at barn med atferdsvansker har vansker med å fungere med jevnaldrende i utetid og ustrukturerte aktiviteter. Om vi ser dette i lys av Alise sine erfaringer er dette et utsagn som stemmer overens med Alise sine opplevelser, når hun forteller at barn vandrer fra lek til lek, og utagerer under frileken innendørs. På den andre siden stemmer ikke dette utsagnet med Stine sine erfaringer. Hun forteller at barna har gode vennskap og klarer å holde på uteleken. Stine kan kanskje ha erfaringer med barn

som har mer ferdigheter i sosial kompetanse, men som kan ha andre utfordringer i forhold til utagering og atferdsvansker, som vises i andre situasjoner enn med jevnaldrende. For barna Stine har erfaring med, kan lek med jevnaldrende ha fungert som en trygg base hvor barna opplever mestring og anerkjennelse. Videre kan dette være en arena hvor barna opplever resiliens (Gunnestad, 2014, s. 324) hvor barna får en følelse av å mestre og håndtere hverdagen, og på denne måten oppøver evnen til å øke sin egen motstandsdyktighet mot ulike påkjenninger barnet har i hverdagen.

5.4. Personalet sin opplevelse og håndtering av barn med utagerende atferd

Begge informantene forteller at de opplever at personalet håndterer barn med utagerende atferd ulikt. Stine sier at dette kan ha sammenheng med den enkeltes erfaring, kompetanse og dagsform. I Jorvik barnehage hvor Stine jobber, arbeider personalet ut fra ulike strategier, hvor det å rose ønsket atferd, oppmuntre, se det positive og sette grenser er noe av det viktigste. Dette kan henge sammen med Nordahl (et al., 2007, s. 238) når det hevdes at å snu oppmerksomheten og fokusere på det positive barnet gjør, kan være et virkemiddel for å lære barna prososial atferd. Tidligere har jeg skrevet at i Jorvik barnehage opplever Stine at selv barn med utagerende atferd har gode vennskap. Ved at personalet fokuserer sterkt på den ønskede atferden som barnet viser, og som personalet vil se mer av, kan dette være med å bidra til at barna oppøver evnen til prososial atferd ovenfor jevnaldrende og på denne måten kan dette være en ferdighet som styrker barnet i leken, og dannelsen av vennskap. I Jorvik barnehage jobber de videre med grensesetting og Barsøe (2012, s. 114) sier at det er viktig at de voksne viser tydelig og klart hvor grensen for det akseptable går, overfor de barna som har en utagerende atferd. Dette er med på å tydeliggjøre personalets lederrolle, samtidig som det er med på å veilede barnet i hverdagen, for å lære hva som er akseptabelt og uakseptabelt. Strategiene som Jorvik barnehage tar i bruk kan være med på å utvikle barnas sosiale kompetanse, som videre kan hjelpe barna i lek. Videre kan det hjelpe barna til å mestre ulike hverdagssituasjoner og på denne måten styrke barnas sosiale og emosjonelle svakheter.

Alise forteller at personalets evne til å kjenne de ulike barna og innarbeidelse av metoder gjør at personalet håndterer barna ulikt. Hun sier videre at noen stadig opplever motstand, som leder til frustrasjon og at vedkommende gir opp. Brandtzæg (et al., 2013, s. 63) sier at impulsive barn kan oppleves som intense. Videre hevder Nordahl (et al., 2007, s. 238) at barn med atferdsvansker er vanskelige å rose og dermed sjelden får ros og oppmuntring, i stedet får de korreksjoner og negative tilbakemeldinger. Negative tilbakemeldinger kan i denne sammenhengen være at personalet blir frustrert, noe som ofte blir vist gjennom kroppsholdning og ansiktsuttrykk. Dette kan dermed settes opp mot Mead sin speilteori (Askland og Sataøen, 2013, s. 110) hvor barnet kan få et dårlig selvbilde på grunn av personalets negative kroppsholdning og ansiktsuttrykk. Barnet speiler seg i personalets væremåte overfor seg selv. At barn med utagerende atferd ofte kan ha liten impuls kontroll fører til

at de oppleves som intense og krevende av personalet, og dermed krever mer av personalet. Om personalet har liten kompetanse og erfaring med slike utagerende uttrykk, kan dette i mange sammenhenger oppleves som overveldende og utfordrende. Det krever både tålmodighet og tid av personalet, fordi hver enkelt må lære seg å kjenne barna og på denne måten finne metoder og strategier som fungerer for det enkelte barn.

5.5. Pedagogenes syn om framtidsrettet arbeid

Hvordan kan pedagogen arbeide for at barn med utagerende atferd kan oppleve mestring?

Informantene mener ulikt om dette. Alise synes det er viktig at personalet får kunnskap om hva som kjennetegner utagering og at personalet må behandle barna ulikt og lære seg å kjenne det enkelte barnets behov. Dette kan sees i sammenheng med Vedeler (2007, s. 111) som hevder at innlæring av mestringsstrategier og sosial kompetanse må baseres på barnas personlighet og ressurser. Altså er det nødvendig at pedagogen kjenner barnet og det enkelte barns behov for å finne ut hvordan dette barnet kan oppleve mestring og hvilke strategier som kan være hensiktsmessig for dette barnet. Utfordringene og oppgavene barnet får, må samsvare med den enkeltes forutsetninger og evner, som Gunnestad (2014, s. 332) sier. Dette er informasjon pedagogen får ved å lære barnet å kjenne i ulike situasjoner.

For at barn skal oppleve mestring tenker Stine at det viktigste er å gi ros og oppmuntring. Hun sier at da må en klare å overse noe av det negative og heller fokusere på det positive som barnet gjør. Det handler altså om å se og å lære barnet å kjenne. Hvorfor handler barnet som det gjør? Kinge (2015, s. 59) sier at det handler om å bli en Alfred i barnas liv. Hun refererer til Alfred fra *Emil i Lønneberget*, og sier at det handler om å være der for barnet, godta, forstå og se intensjonen i det barnet gjør. Personalet skal ikke godta alt barnet gjør, og Stine sier at det handler om å overse det man kan overse. Noen situasjoner krever mer grensesetting og irettesettelse, men personalet bør fokusere og bekrefte det positive barnet gjør. Dette er med på å styrke barnets selvbilde og opplevelse av mestring. For at barna skal oppleve mestring, er noe av det viktigste å få støtte, bekreftelse og anerkjennelse av personalet. Alle barn har behov for dette, men spesielt viktig er det overfor barn som har atferdsvansker.

6. Avslutning

Gjennom denne oppgaven har jeg sett nærmere på temaet atferdsvansker – med fokus på barn med utagerende atferd i barnehagen. Problemstillingen gjennom oppgaven har vært: «Hvordan kan barn med utagerende atferd oppleve mestring i barnehagen?». Denne problemstillingen har jeg forsøkt å belyse gjennom relevant teori om temaet og datainnsamling fra to pedagogiske ledere fra ulike

barnehager. Funnene jeg har gjort kan ikke generaliseres til å gjelde andre barnehager, da jeg kun har intervjuet et fåtall av informanter.

Barn med utagerende atferd kan, i barnehagen, være de barna som blir oppfattet som utfordrende og krevende, fordi deres atferd ofte uttrykkes med sinne, aggresjon og vold, både mot jevnaldrende og voksne. Deres utagerende atferd kan komme av at barna har sosiale vansker og mangel på sosial kompetanse. Både teori og informasjon av informantene tyder på at barn med utagerende atferd kjennetegnes ved at barna har vansker med å følge regler og normer, vansker i lek med jevnaldrende, lite villige til å dele og har vansker for å konsentrere seg. Ved at barna har vansker med å rette seg etter normer og regler, tyder det på at dette er barn som ofte blir oppfattet som krevende av personalet i barnehagen. Personalet håndterer barn med utagerende atferd ulikt, noe som kommer av vedkommendes kompetanse og erfaring. Informasjonen av mine informanter henviser til at det er i inneleken og i stillesittende aktiviteter det er mest utagering. Dette kommer av at det er trangt om plassen og mange barn å forholde seg til på et mindre avgrenset område. Videre kommer det frem at det er i uteleken det er minst utagering. Dette forteller at jo større plass barna har å bevege seg på, jo mindre utagerende atferd kan forekomme. Det er viktig å lære barna å kjenne og finne ut hva det enkelte individet trenger og dermed hvilke strategier som kan fungere for det enkelte barnet. Her handler det om å sette klare grenser, men samtidig å anerkjenne, bekrefte og støtte barnet. Å fokusere sterkt på det positive barnet gjør i ulike situasjoner, og overse noe av det negative, kan ha stor effekt på lang sikt.

I forkant av datainnsamlingen hadde jeg gjort meg ulike tanker rundt temaet – med fokus på utagerende atferd i barnehagen. Den ene hypotesen jeg hadde var at barn med utagerende atferd ble irettesatt og mast på av personalet, i stedet for å bli møtt av et personale som tok seg tid til å samtale med barna i den aktuelle situasjonen. Denne hypotesen er fortsatt gjeldende for meg, selv om jeg har fått to ulike svar på dette. Jeg har fått informasjon om at for mange i personalet kan barn med utagerende atferd føre til en opplevelse av motstand og lite mestring, men personalet kan også håndtere barna på en måte hvor barna blir anerkjent ved at personalet tar i bruk ulike strategier og metoder. Den andre hypotesen jeg hadde var at den utagerende atferden kom minst til syne ute og er mest fremtredende inne, og dette er en hypotese som stemmer overens med informasjonen fra informantene. Begge informantene opplever at det er mest synlig utagering inne hvor det er trangt om plassen og minst utagering ute hvor barna har mindre begrensninger i forhold til bevegelse.

I videre undersøkelse hadde det vært interessant å intervju flere pedagogiske ledere, både i by og bygd, og fått innblikk i flere synspunkter og opplevelser rundt min problemstilling. Dette ville bidratt

til å styrke validiteten og reliabiliteten til oppgaven min, da jeg ville fått flere synspunkter og erfaringer omkring temaet.

Gjennom arbeidet med mitt bachelorprosjekt har jeg fått tilegnet meg ny og verdifull kunnskap om barn med atferdsvansker, med fokus på utagerende atferd. Dette er et tema som er aktuelt for barnehagefeltet og som har gitt meg nyttig kunnskap til å ta med i arbeidslivet. I løpet av bachelorprosjektet har jeg i tillegg lært hvordan det er å være intervjuer og ha ansvar for et stort prosjekt, og jeg har fått kunnskap om ulike metoder en kan ta i bruk i mindre forskningsprosjekter. Det har vært et spennende tema å fordype seg i over en lengre periode, noe som har utviklet meg og bidratt med verdifull kompetanse omkring et viktig tema i barnehagen.

Litteraturliste

Askland, L. & Sataøen, S.O. (2013). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst* (3.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Barsøe, L. (2012). *Ville og stille barn i barnehagen. Veier ut av låste atferdsmønstre*. Oslo: Kommuneforlaget.

Brandtzæg, I., Torsteinson, S. & Øiestad, G. (2013). *Se barnet innenfra. Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget.

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving* (5.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Drugli, M. B. (2013). *Atferdsvansker hos barn. Evidensbasert kunnskap og praksis*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Gunnestad, A. (2014). Resiliens som tilnærming i arbeid med barn som trenger særskilt hjelp. I Sjøvik, P (red.). *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen* (3.utg.) (s. 324-350). Oslo: Universitetsforlaget.

Jacobsen, D. I. (2013). *Forståelse, beskrivelse og forklaring. Innføring i metode for helse- og sosialfagene* (2.utg). Kristiansand: Høyskoleforlaget

Kinge, E. (2015). *Utfordrende atferd i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Kunnskapsdepartementet (2011). *Rammeplan for innholdet i og oppgåvene til barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Nordahl, T., Sørli, M-A., Manger, T. & Tveit, A. (2007). *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget.

Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Olsen, E.H. (2015). Alt det du sa, utan ord. *Barnehagefolk, 2015*(nr.2), 19-22.

Størksen, I. (2015). Selvregulering – vår indre stemme. *Barnehagefolk, 2015*(nr. 2), 33-34.

Vedeler, L. (2007). *Sosial mestring i barnegrupper*. Oslo: Universitetsforlaget

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Innledning

- Si litt om formålet med oppgaven min
- Løyveskjema
- Få bakgrunnsinformasjon av informant
  - o Alder
  - o Utdanning
  - o Arbeidserfaring
- Problemstilling: «Hvordan kan barn med utagerende atferd oppleve mestring i barnehagen?»
  1. Hvilke erfaringer har du med barn med utagerende atferd?
    - a. Hva legger du i ordet utagerende?

Hoveddel

2. Hva legger du i ordet mestring når det gjelder barn generelt?
3. Hvordan opplever du at barn generelt takler utfordringer?
  - a. Hvis bra – hvorfor?
  - b. Hvis ikke – hvorfor ikke?
4. Hvordan håndterer personalet barn med utagerende atferd?
5. I hvilke situasjoner ser du utagerende atferd?
  - a. Hvorfor det tror du?
6. I hvilke situasjoner ser du ikke utagerende atferd?
  - a. Hvorfor det tror du?
7. Hvor mye er barnehagen inne kontra ute?
  - a. Legger barnehagen til rette for fysisk aktivitet inne?
    - i. Hvorfor/hvorfor ikke?
    - ii. Hvordan?
8. Hvordan er hele barnegruppen i lek?
  - a. Hvordan leker barn med utagerende atferd med andre?
  - b. Har barn med utagerende atferd noen nære venner?
  - c. Er det noen barn som blir ekskludert fra leken?
  - d. Ser du noen forskjell i hvordan barn med utagerende atferd opptrer med andre barn i lek ute enn inne?

- i. Hva tror du det kan komme av?
- 9. Blir barn med utagerende atferd veiledet på noen måte?
  - a. På hvilken måte?

Avslutning

- 10. Hvordan kan personalet jobbe for at barn med utagerende atferd kan oppleve mestring?
- 11. Er det noe mer du vil legge til?
- 12. Er det noe mer du lurer på?

Vedlegg 2: Samtykkeskjema

Mitt navn er Silje Dahle og jeg er 3.årsstudent på barnehagelærerutdanningen ved Høgskolen i Sogn og Fjordane. Jeg er nå i gang med å skrive bacheloroppgave, og temaet for oppgaven min er atferdsvansker og hvordan barn med utagerende atferd kan oppleve mestring i barnehagen, hvor jeg har valgt å fokusere på barn i 5-6 års alderen. I den forbindelse har jeg valgt å ta i bruk kvalitativ metode, og ønsker å bruke deg som informant/intervjuobjekt til min bacheloroppgave.

Du vil bli anonymisert og informasjonen vil ikke kunne føres tilbake til deg.

All deltakelse er frivillig og du kan trekke deg når som helst. Jeg ønsker å benytte lydopptaker under intervjuet. Dette er fordi jeg ønsker å få intervjuet mest mulig ordrett og på denne måten kan fokusere på samtalen vår. Etter intervjuet er det kun jeg som vil høre lydopptaket, og etter at jeg har renskrevet intervjuet på pc vil lydopptaket bli slettet. Bacheloroppgaven blir levert 4. januar og intervjuet vil da bli makulert.

Lurer du på noe, eller har du spørsmål om prosjektet mitt, kan du kontakte med på tlf.: 91755684 eller sende meg en epost til: siljedahle_92@hotmail.com

Min veileder under prosjektet er:

Dag Skram, e-post: dag.skram@hisf.no og tlf.: 57676020

Før intervjuet ber jeg deg om å samtykke til deltakelse i mitt bachelorprosjekt og å undertegne at du har lest og forstått informasjonen over og at du ønsker å delta.

Jeg har lest og forstått informasjonen over og gir samtykke til å delta i intervjuet

---

Sted og dato

Deltakers signatur